

Ірина Тямолова,

здобувачка (другого) магістерського рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Світлана Яценко,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИВЧЕННЯ АДАПТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Фундаментальною складовою роботи педагога є методологічний інструментарій, який використовується для вивчення адаптивних здібностей молодших школярів. Він включає педагогічне спостереження, різновид тестувань, анкетування, діагностичні бесіди. Завдяки педагогічному спостереженню можливо оцінити реакції дитини на нові ситуації, її здатність до соціальної взаємодії та емоційне реагування на труднощі. Необхідними та корисними є психолого-педагогічні методи тестування, а саме проєктивні методики, що дозволяють дослідити рівень тривожності, самостійності, комунікативної готовності та інших важливих аспектів адаптації.

Одним із важливих інструментів для отримання додаткової інформації про психологічний стан і рівень адаптації дитини в домашніх умовах, а також її реакцію на шкільне середовище є анкетування батьків та самих дітей. І Біла вважає, що ці дані допомагають педагогу створити індивідуалізований план роботи з кожним учнем, враховуючи його особливості, темперамент та мовленнєві потреби. Наприклад, для дітей з високим рівнем тривожності важливо приділяти увагу емоційній підтримці, тоді як для дітей, які мають труднощі з встановленням контактів з однолітками, необхідно проводити спеціальні вправи на розвиток соціальних навичок [1, с. 68].

Для того, щоб підвищити адаптивні здібності молодших школярів з мовленнєвими порушеннями педагог повинен поєднати і використати різні методи та технології, спрямовані на формування навичок саморегуляції, самостійності та соціальної компетентності. В цьому можуть допомогти тренінги на розвиток емоційної стійкості, комунікативних вмінь та розв'язання конфліктних ситуацій. Для реалізації поставленої мети в педагогічній діяльності методи, які використовуються для цього, повинні бути адаптовані до потреб кожної дитини та враховувати її індивідуальні особливості.

Методологічний інструментарій вивчення адаптивних здібностей молодших школярів базується на комплексному підході, який охоплює різноманітні методи збору даних, аналізу інформації та інтерпретації отриманих результатів з метою розуміння рівня соціальної та емоційної адаптації дитини в навчальному середовищі. Використання кількісних та якісних методів дослідження є одним із ключових аспектів цього інструментарію. Що дозволяє отримати глибокі та різноманітні дані, які сприяють точній оцінці адаптивних можливостей дитини.

Кількісні методи, що застосовуються для оцінки адаптивних здібностей, включають стандартизовані тести та опитувальники, які дозволяють кількісно виміряти такі показники, як рівень тривожності, соціальна компетентність, емоційна стійкість та когнітивна гнучкість. Важливими елементами кількісної

оцінки є визначення ступеня успішності виконання завдань, які потребують адаптаційних механізмів, таких як зміна видів діяльності або вирішення проблемних ситуацій. За О. Гуріною використання таких методик дає змогу порівнювати результати учнів між собою та виявляти типові та нетипові патерни адаптації, що може свідчити про необхідність додаткової педагогічної або психологічної підтримки [2, с. 14].

Розуміння індивідуальних особливостей адаптаційного процесу забезпечують якісні методи дослідження, такі як спостереження, інтерв'ю та аналіз поведінкових реакцій у навчальних та позанавчальних ситуаціях. Вони дозволяють виявити не тільки прояви адаптаційних здібностей, але й як ці здібності розвиваються. Наприклад, ми можемо спостерігати за поведінкою дитини під час групової роботи і отримати інформацію про здатність до співпраці, сприйняття критики, ініціативність та рівень емоційної стабільності у взаємодії з однолітками. Інтерв'ю з батьками, вчителями та самим учнем дає можливість отримати суб'єктивну інформацію щодо адаптації дитини в різних середовищах, насамперед вдома та у школі.

Розробка спеціальних ситуацій або сценаріїв, що моделюють стресові або нові умови для дитини є ключовим елементом у вивченні адаптивних здібностей. Створені сценарії можуть включати зміну правил гри, введення нових ролей або завдань, що дозволяють оцінити, як дитина реагує на зміни, чи здатна вона швидко адаптуватися та приймати нові рішення. Вивчення реакцій на ці змінені умови дозволяє виявити рівень когнітивної та емоційної гнучкості дитини, а також її здатність до самоконтролю та саморегуляції.

Методологічний інструментарій також включає аналіз індивідуальних навчальних досягнень дитини у контексті її адаптаційних здібностей. Наприклад, оцінка успішності виконання завдань у нових або незвичних умовах може показати, наскільки дитина здатна використовувати свої знання та навички для вирішення нестандартних завдань, що вимагають швидкої адаптації. Крім того, педагогічний аналіз шкільних ситуацій, в яких дитина проявляє проблеми адаптації, допомагає виявити причини цих проблем і розробити подальші корекційні заходи [3, с. 269].

Важливою складовою методологічного інструментарію є розробка індивідуальних карт адаптації, які включають дані про емоційний, соціальний та когнітивний розвиток дитини, а також специфічні індикатори її адаптаційних здібностей. Такі карти допомагають систематизувати інформацію, отриману від різних методів дослідження, і створювати повну картину адаптаційного потенціалу кожного учня.

Корекційно-розвиткова робота у початковій школі, спрямована на підвищення адаптаційних здібностей молодших школярів з мовленнєвими порушеннями, ґрунтується на індивідуальному підході до кожної дитини з урахуванням її мовленнєвих і психологічних особливостей. Така робота передбачає використання комплексних методик, які охоплюють різні аспекти розвитку: мовленнєву діяльність, когнітивні процеси, емоційно-вольову сферу, а також соціальну адаптацію.

Одним із ключових напрямів корекційної роботи є розвиток мовленнєвих навичок і створення умов для успішного навчання.

Мовленнєві порушення часто впливають на соціальну адаптацію учнів, оскільки недостатній рівень вербальної комунікації може викликати труднощі у взаємодії з однолітками, а також знижувати рівень впевненості у собі. Тому в роботі з такими учнями важливо створювати спеціальні мовленнєві ситуації, що стимулюють активну участь у комунікації, розвивають мовленнєве мислення,

здатність до діалогу та вирішення проблемних ситуацій за допомогою вербальних засобів. Важливим завданням педагога є допомога дитині в подоланні бар'єрів у спілкуванні через постійну мовленнєву практику в безпечному та підтримуючому середовищі [4, с. 448].

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла І. Структурна модель розвитку здібностей в онтогенезі. Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти сучасного суспільства : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Київ, 11-12 листопада 2016р.)* / за ред. О. І. Власової та ін. К. : Вид-во «Віваріо», 2016. С.168–169.
2. Гуріна О. Адаптація першокласників : Семінар для вчителів початкових класів. *Психолог. Шкільний світ*. 2018. № 15. С. 13–16
3. Жунсі Ху. Сутність та особливості поняття адаптація у науковій літературі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 3. С. 265–274
4. Калмикова Л. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : психолінгвістичний і лінгвістичний виміри : навч.–метод. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 448 с.